

Poradnictwo zawodowe w gimnazjum w świetle wybranych regulacji prawnych

Słowa kluczowe: poradnictwo zawodowe, szkolny doradca zawodowy

Key words: vocational guidance, vocational guidance consultant

Współczesna szkoła gimnazjalna zobowiązana jest do realizacji zarówno zadań dydaktycznych, jak i wychowawczych¹. Trudna sytuacja na rynku pracy zobowiązuje dodatkowo szkoły, zwłaszcza gimnazjalne, do aktywnego przygotowania i uczestnictwa zawodowego młodzieży w warunkach szybko zmieniającego się świata. Aktualnie edukacja szkolna powinna zatem dążyć do sytuacji, w której będzie można mówić o związku między przedmiotami nauczania w szkole a wyborem drogi zawodowej, gdyż wpłynie to niewątpliwie na pełniejszy rozwój intelektualny, emocjonalny i społeczny młodzieży, jak również prawidłowe podejmowanie kolejnych decyzji edukacyjno-zawodowych w celu osiągnięcia sukcesów życiowych².

Już przed wprowadzeniem reformy oświaty w 1999 roku pojawiało się wiele wątpliwości i niepewności, jak również sugestii dotyczących sposobu realizacji zadań z zakresu orientacji i poradnictwa zawodowego. Niestety, po jej wdrożeniu nadal zauważyć można wiele braków w zakresie przygotowania młodzieży do dokonania wyboru zawodu przez szkołę gimnazjalną oraz edukacyjne, jak i pozaedukacyjne instytucje wspomagające.

Wspomniana reforma edukacji w naszym kraju częściowo uwzględniła społeczne priorytety i wymagania rynku pracy, co wyrażone zostało zmianą podejścia do orientacji i poradnictwa zawodowego. Zobowiązując szkoły do świadczenia pomocy psychologiczno-pedagogicznej, polegającej na wspieraniu uczniów w wyborze kierunku kształcenia i planowania drogi zawodowej spowodowano,

¹ Informacje zawarte w artykule zaczerpnięto z pracy doktorskiej: A. Klementowska, *Poradnictwo zawodowe w gimnazjum wiejskim w wymiarze środowiskowym (na przykładzie Publicznego Gimnazjum w Lubięcinie)*, Zielona Góra 2011.

² U.M. Fiałła, *Nowe trendy w orientacji i doradztwie zawodowym w gimnazjum*, Poznań 2009, s. 7.

iż stały się one podstawowym ogniwem poradnictwa zawodowego³. W wyniku reformy założono, że w każdej szkole powinien być zatrudniony doradca zawodowy, zaś orientacja zawodowa powinna być integralną częścią procesu dydaktyczno-wychowawczego⁴. Należy zauważyć, że reforma, o której mowa, dokonywała się w okresie szybkich przemian społecznych i gospodarczych oraz nowych zadań wynikających z członkostwa Polski w Unii Europejskiej, jednak pomimo to wymogła ona tworzenie w naszym kraju modelu poradnictwa zawodowego, umożliwiającego profesjonalne wsparcie młodych ludzi w wyborze kariery edukacyjno-zawodowej⁵. Oczywiście patrząc z perspektywy czasu, należy niewątpliwie podkreślić duże znaczenie wspomnianych założeń teoretycznych, niestety, pomimo 12-letniego jej obowiązywania nie wdrożono ich do końca do praktyki szkolnej.

Ustawa o systemie oświaty zobowiązuje placówki oświatowe do „przygotowania uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia”. Placówki, o których mowa, powinny zapewnić również uczniom odpowiednie warunki do rozwoju ich zainteresowań i uzdolnień przez organizowanie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz kształtowanie aktywności społecznej i umiejętności spędzania czasu wolnego⁶, co niewątpliwie sprzyja trafności późniejszych wyborów edukacyjno-zawodowych młodych ludzi.

W dobie długotrwałego bezrobocia na rynku pracy, jak również reformy w systemie oświaty w 1999 roku, która doprowadziła do utworzenia szkół gimnazjalnych, nastąpiły zmiany w sposobie realizacji zadań orientacyjnych i poradniczych.

Do 31 stycznia 2011 roku orientacja i poradnictwo zawodowe w szkołach realizowane były na podstawie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 2003 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych. Zgodnie z tym rozporządzeniem pomoc psychologiczno-pedagogiczna miała polegać wówczas na wspieraniu uczniów metodami aktywnymi w dokonywaniu wyboru kierunku dalszego kształcenia, zawodu i pla-

³ J. Mielżyński, *Wybrane problemy orientacji i poradnictwa zawodowego dla młodzieży na polskim rynku pracy*, [w:] B. Pietrlewicz (red.), *Współczesne problemy techniki, zarządzania i edukacji*, Zielona Góra 2008, s. 81.

⁴ D. Kukła, *Kompetentny pedagog szkolny (doradca zawodowy) jako kreator decyzji edukacyjno-zawodowej współczesnej młodzieży*, [w:] D. Kukła (red.), *Wielowymiarowość poradnictwa w życiu człowieka. Wybrane obszary*, Warszawa 2009, s. 153.

⁵ L. Pyżyńska, *Poradnictwo zawodowe świadczone dla uczniów*, [w:] Wojewódzki Urząd Pracy, *Wyzwania lubuskiego rynku pracy. Rozwój z troską o człowieka*, Zielona Góra 2008, s. 181.

⁶ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Tekst ujednolicony – zawiera zmiany wprowadzone ustawą z dnia 2 lipca 2004 r., która weszła w życie z dniem 21 stycznia 2004 r. – Dz. U. z 2004 roku Nr 173, poz. 1808), http://www.menis.pl/prawo_oswiatowe.html (18.01.2009).

nowaniu kariery zawodowej oraz udzielaniu informacji w tym zakresie; jak również na wspieraniu nauczycieli w organizowaniu wewnątrzszkolnego systemu doradztwa oraz zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu. Pomoc taka miała być udzielana na wniosek doradcy zawodowego i organizowana w formie zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu. Zajęcia takie miały być organizowane w celu wspomaganie uczniów w podejmowaniu decyzji edukacyjnych i zawodowych, przy wykorzystaniu aktywnych metod pracy, a prowadzone w grupach odpowiadających liczbie uczniów w oddziale. Realizacją wspomnianych zajęć mieli zajmować się: doradca zawodowy lub nauczyciel, wychowawca, psycholog albo pedagog, posiadający przygotowanie do prowadzenia zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu⁷.

Ramowe statuty zarówno publicznego gimnazjum, jak i szkół ponadgimnazjalnych nakładają na dyrektorów i rady pedagogiczne obowiązek organizacji wewnątrzszkolnego systemu doradztwa, jak również zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia⁸. W związku z tym, iż system, o którym mowa, stanowi część programu wychowawczego szkoły, powinien być zatem realizowany zarówno przez nauczycieli i (lub) pracowników placówek, które ze szkołą współpracują w zakresie działań orientacyjnych i poradniczych⁹.

Największą odpowiedzialność za tworzenie i realizację wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego ponosi szkolny doradca zawodowy. Obecnie najczęściej jednak zadania te wykonuje pedagog szkolny, który powinien posiadać odpowiednie przygotowanie zawodowe.

Zarówno szkoły, jak i inne wybrane placówki oświatowe mogą zatrudnić szkolnego doradcę zawodowego (zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach).

Wiodącą rolę w zakresie realizacji zadań z orientacji i poradnictwa zawodowego powinny spełniać w gimnazjum doradca szkolny. Ogólnie mówiąc, cele działania szkolnych doradców zawodowych powinny być związane z czterema kierunkami pracy: z uczniem, z nauczycielami i szkolnym środowiskiem pedagogicznym, z rodzicami oraz ze środowiskiem pozaszkolnym¹⁰.

⁷ Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych (Dz. U. Nr 11, poz. 114), http://bip.men.gov.pl/akty_pr_1997-2006/rozp_197.php (18.01.2009).

⁸ Z. Żbikowska, *Szkolny doradca zawodowy*, „Nowa Edukacja Zawodowa” 2003, nr 2, s. 4.

⁹ A. Łukaszewicz, *Wewnątrzszkolny system doradztwa, czyli przygotowanie młodzieży do wejścia na rynek pracy w warunkach polskich*, [w:] M. Kotarba, M. Łuczak (red.), *ABC poradnictwa zawodowego w szkole*, Warszawa 2008, s. 33.

¹⁰ Z. Wołek, *Całozyciowe poradnictwo zawodowe*, Zielona Góra 2007, s. 190.

Wśród zadań szkolnego doradcy zawodowego zawartych w rozporządzeniu w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych z 2003 roku wskazywano na:

- systematyczną diagnozę zapotrzebowania uczniów na informacje edukacyjne i zawodowe oraz na pomoc w planowaniu kształcenia i kariery zawodowej;
- gromadzenie, aktualizację i udostępnianie informacji edukacyjnych i zawodowych właściwych dla danego poziomu kształcenia;
- przedstawianie uczniom, rodzicom i nauczycielom dodatkowych źródeł informacji o poziomie regionalnym, ogólnokrajowym, europejskim i światowym, które odnoszą się do: rynku pracy, trendów rozwojowych w świecie zawodów i zatrudnienia, wykorzystania posiadanych uzdolnień i talentów przy wykonywaniu przyszłych zadań zawodowych, instytucji i organizacji wspierających funkcjonowanie osób niepełnosprawnych w życiu codziennym i zawodowym, alternatywnych możliwości kształcenia dla uczniów z problemami emocjonalnymi i dla uczniów niedostosowanych społecznie, programów edukacyjnych Unii Europejskiej;
- udzielanie indywidualnych porad zarówno uczniom, jak i ich rodzicom;
- konieczność prowadzenia grupowych zajęć aktywizujących, których celem jest przygotowanie ucznia do świadomego planowania kariery i podjęcia roli zawodowej;
- koordynowanie działalności informacyjno-doradczej prowadzonej przez szkołę;
- wspieranie rodziców i nauczycieli w działaniach doradczych m.in. poprzez organizowanie spotkań szkoleniowo-informacyjnych, udostępnianie informacji i materiałów do pracy z uczniami;
- współpracę z radą pedagogiczną w zakresie tworzenia i zapewnienia ciągłości działań wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego, realizacja działań z zakresu przygotowania uczniów do wyboru drogi zawodowej, zawartych w programie wychowawczym szkoły i programie profilaktyki, o których mowa w odrębnych przepisach;
- współpracę z instytucjami wspierającymi wewnątrzszkolny system doradztwa zawodowego, w szczególności z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym z poradniami specjalistycznymi oraz innymi instytucjami świadczącymi poradnictwo i specjalistyczną pomoc uczniom i rodzicom¹¹.

Dnia 1 lutego 2011 roku weszło w życie nowe rozporządzenie w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych

¹¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych, op. cit.

przedszkolach, szkołach i placówkach¹² (w związku z czym traci moc rozporządzenie z 2003 roku). Jeżeli chodzi o kwestie zasadnicze związane z orientacją i poradnictwem zawodowym, to niewiele się zmieniło. W myśl nowego rozporządzenia, podobnie jak wcześniej, udzielana uczniom szkół gimnazjalnych oraz ponadgimnazjalnych pomoc psychologiczno-pedagogiczna w omawianym zakresie ma przybierać formę zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery zawodowej. Zajęcia, o których mowa, mają być organizowane w celu wspomagania uczniów gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych w podejmowaniu decyzji edukacyjnych i zawodowych. Powinny one być prowadzone przez nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów. Podejmowane przez nich działania pedagogiczne mają na celu rozpoznanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych, w tym uczniów szczególnie uzdolnionych oraz zaplanowanie sposobów ich zaspokojenia (w tym w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej – doradztwo edukacyjno-zawodowe)¹³.

Zgodnie z nowym rozporządzeniem do zadań doradcy szkolnego należą:

- regularne diagnozowanie zapotrzebowania uczniów na informacje edukacyjne i zawodowe, jak również pomoc w planowaniu kształcenia i kariery zawodowej;
- gromadzenie, aktualizacja i udostępnianie informacji edukacyjnych i zawodowych dostosowanych do danego poziomu kształcenia;
- prowadzenie zajęć przygotowujących uczniów do świadomego planowania kariery i podjęcia roli zawodowej;
- koordynowanie działalności informacyjno-doradczej prowadzonej przez szkołę i placówkę;
- współpraca z innymi nauczycielami w tworzeniu i zapewnieniu ciągłości działań w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego¹⁴.

Porównując rozporządzenia w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach z 2003 oraz 2010 roku zauważyć można, że zadania doradcy zawodowego w nowym dokumencie zostały zawężone. Pominęto m.in. kwestie związane z udzielaniem wsparcia rodzicom uczniów podejmujących decyzję edukacyjno-zawodową, jak również współpracę z innymi instytucjami wspierającymi wewnątrzszkolny system doradztwa zawodowego.

¹² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. Nr 228, poz. 1487), <http://www.bip.men.gov.pl/images/stories/TOMEK/1487.pdf> (27.12.2010).

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

W rozporządzeniu z 2010 roku na uwagę zasługuje ważny z punktu widzenia poradnictwa zawodowego zapis, który mówi m.in. o tym, iż w przypadku braku doradcy zawodowego w szkole lub placówce, dyrektor zobowiązany jest do wyznaczenia nauczyciela planującego i realizującego zadania z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego¹⁵.

Zgodnie z Kartą Nauczyciela to organ prowadzący szkołę lub placówkę po uzyskaniu opinii organu sprawującego nadzór pedagogiczny określa tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć m.in. doradców zawodowych, którzy w celu wspomagania uczniów w podejmowaniu decyzji edukacyjno-zawodowych prowadzą zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu¹⁶.

We wcześniej obowiązującej podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych i gimnazjalnych (m.in. na przedmiotach: wiedza o społeczeństwie, informatyka, etyka) można było odnaleźć treści, które związane były bezpośrednio lub też pośrednio z orientacją i poradnictwem zawodowym¹⁷.

W ramach przedmiotu **wiedza o społeczeństwie** – (pkt 3) wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym, wśród celów edukacyjnych wyróżniono: wszechstronny rozwój ucznia ukierunkowany na przygotowanie do aktywnej obecności w życiu społeczno-gospodarczym kraju; rozumienie przez uczniów zjawisk i zmian gospodarczych w kraju; zdolność uczniów do odnajdywania swojego miejsca w życiu gospodarczym w warunkach gospodarki rynkowej i zmiennego rynku pracy; wstępne przygotowanie uczniów do aktywności zawodowej i odnalezienia się na rynku pracy; rozumienie przez uczniów norm i wartości związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej w państwie demokratycznym. Aby zrealizować wspomniane cele edukacyjne wskazano następujące zadania dla szkoły: rozbudzanie wyobraźni, pomysłowości na temat przyszłej aktywności zawodowej i gospodarczej; pomoc w świadomym kształtowaniu orientacji i kariery zawodowej; kształtowanie postaw pracowitości, szacunku dla pracy innych oraz odpowiedzialności za swoją przyszłą karierę zawodową; budzenie refleksji nad etyką pracy zawodowej.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Karta Nauczyciela. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. (tekst ujednolicony wraz ze zmianami wprowadzonymi ustawą o zmianie Karty Nauczyciela z dnia 15 lipca 2004 r., która weszła w życie z dniem 31 sierpnia 2004 r.), Serwis dla Nauczycieli, http://www.menis.pl/karta_nauczyciela.html (08.08.2008).

¹⁷ Informacje przedstawione poniżej dotyczące podstawy programowej z przedmiotów: wiedza o społeczeństwie, informatyka, etyka oraz ścieżki edukacyjne związane z edukacją europejską zaczerpnięto [z:] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 sierpnia 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. Nr 157, poz. 1100), załącznik nr 2, http://bip.men.gov.pl/akty_prawne/rozporzadzenie_20070823_2.pdf (10.05.2008).

Wśród treści nauczania wyróżniono:

- Orientację zawodową (w tym lokalny i ponadlokalny rynek pracy).
- Odkrywanie i rozwijanie indywidualnych kwalifikacji zawodowych, podejmowanie decyzji zawodowych, rodzaje zawodów i umiejętności zawodowych.
- Przykłady procedur, które obowiązują w ubieganiu się o pracę lub rozpoczęciu działalności gospodarczej.
- Wybór zawodu. System poradnictwa zawodowego i kształcenia ustawicznego.
- Mobilność zawodowa jako zjawisko cywilizacyjne. Rynek pracy. Problemy bezrobocia: przyczyny, skutki, sposoby rozwiązywania.
- Ubieganie się o pracę – list motywacyjny, życiorys zawodowy, kwestionariusz osobowy, rozmowa kwalifikacyjna, cechy dobrego pracownika.
- Mobbing w miejscu pracy i sposoby przeciwdziałania.
- Normy etyczne, które obowiązują zarówno pracodawcę, jak i pracownika.

Konsekwencją odpowiedniego zrealizowania treści programowych na przedmiocie wiedza o społeczeństwie miało być nabycie przez uczniów: umiejętności planowania rozwoju własnego wykształcenia i kwalifikacji zawodowych; trafnego rozpoznawania własnych predyspozycji, kwalifikacji i realnych możliwości z punktu widzenia rynku pracy; umiejętności związanych ze sporządzaniem dokumentów niezbędnych przy ubieganiu się o pracę oraz odbyciem rozmowy kwalifikacyjnej; umiejętności aktywnego znalezienia się na rynku pracy i podejmowania działalności gospodarczej; znajomości podstawowych zasad etycznych życia gospodarczego i umiejętność ich stosowania w życiu szkolnym (rzetelna praca, punktualność, dotrzymywanie danego słowa, uczciwość, odpowiedzialność za skutki, prawdomówność); rozpoznawanie zachowań naruszających zasady etyczne przez pracodawców i pracowników.

W ramach **informatyki** wśród zadań szkoły wyszczególniono wspomaganie uczniów w rozpoznawaniu własnych uzdolnień i zainteresowań w celu świadomego wyboru kierunku dalszego kształcenia, natomiast wśród treści nauczania na przedmiocie **etyka** zwrócono uwagę na pracę i jej wartość dla człowieka, jak również znaczenie etyki zawodowej. Na poszczególnych przedmiotach miały pojawiać się również ścieżki edukacyjne odnoszące się do edukacji europejskiej, związane z kwestią dotyczącą jednolitego rynku europejskiego (m.in. swobodny przepływ osób) oraz polityką edukacyjną Unii Europejskiej (w tym: uznawalność kwalifikacji i wykształcenia, mobilność pracowników).

W aktualnie obowiązującej podstawie programowej dla szkół gimnazjalnych uwzględniono kwestie związane z orientacją i poradnictwem zawodowym (nową podstawę programową stosuje się dla klasy I gimnazjum od roku szkolnego 2009/2010)¹⁸.

¹⁸ Informacje, które poniżej przedstawiono dotyczą podstawy programowej z przedmiotów: wiedza o społeczeństwie, etyka, zajęcia techniczne zaczerpnięto [z:] Rozporządzenie Ministra Edukacji

Zgodnie z nowymi przepisami, na III etapie edukacyjnym (czyli gimnazjalnym) uczeń powinien zrozumieć zasady gospodarki rynkowej, w tym również nabyć umiejętność analizowania możliwości dalszej nauki i kariery zawodowej.

Przedmiot **wiedza o społeczeństwie** zawiera treści nauczania dotyczące wyboru szkoły i zawodu. Na zajęciach poświęconych temu zagadnieniu uczeń powinien nabyć umiejętności związane z planowaniem dalszej edukacji (w tym z wyborem szkoły ponadgimnazjalnej), uwzględniając przy tym własne preferencje i predyspozycje; wyszukiwaniem informacji o możliwościach zatrudnienia na lokalnym, regionalnym i krajowym rynku pracy (urzędy pracy, ogłoszenia, Internet); sporządzaniem życiorysu i listu motywacyjnego; wskazaniem głównych przyczyn oraz skutków bezrobocia w swojej miejscowości, regionie i w Polsce. Na wskazanym przedmiocie powinno poruszać się również kwestie związane z pracą i przedsiębiorczością. W tym zakresie uczeń powinien zapoznać się z wpływem pracy i przedsiębiorczości na zaspokajanie potrzeb ekonomicznych; z cechami i umiejętnościami człowieka przedsiębiorczego oraz stosować w praktyce podstawowe zasady organizacji pracy. Na przedmiocie wiedza o społeczeństwie około 20% treści nauczania określonych w podstawie programowej powinno być realizowanych w formie uczniowskiego projektu edukacyjnego.

Nowa podstawa programowa nie wprowadziła zmian odnoszących się do kwestii wyboru zawodu w ramach przedmiotu **etyka**. Podobnie jak wcześniej, zwrócono tu uwagę na pracę i jej wartość dla człowieka oraz znaczenie etyki zawodowej. Natomiast w ramach ważnego dotychczas przedmiotu z punktu widzenia poradnictwa zawodowego, jakim są **zajęcia techniczne**, nie można bezpośrednio doszukać się zagadnień, które wspomogłyby proces wyboru zawodu przez ucznia. Zajęcia techniczne są zaliczane do tzw. przedmiotów uzupełniających, natomiast wśród celów kształcenia wyróżnia się rozpoznawanie urządzeń technicznych i rozumienie zasad ich działania; opracowanie koncepcji rozwiązań typowych problemów technicznych oraz przykładowych rozwiązań konstrukcyjnych; planowanie pracy o różnym stopniu złożoności, przy różnych formach organizacyjnych pracy; bezpieczne posługiwanie się narzędziami i przyrządami. Z punktu widzenia przyszłej pracy zawodowej na pewno wspomniane zagadnienia są cenne, jednakże należy zauważyć, iż zajęcia techniczne mogą być realizowane regularnie w ramach cotygodniowych spotkań lub też w trybie projektu wskazanego przez nauczyciela lub zaproponowanego przez uczniów, także w korelacji z pracą nad projektami z innych zajęć edukacyjnych. Jeżeli chodzi natomiast

Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17), załącznik nr 4, http://bip.men.gov.pl/men_bip/akty_prawne/rozporzadzenie_20081223_zal_4.pdf (27.12.2010).

o kwestie z zakresu orientacji i poradnictwa zawodowego, to w nowej podstawie programowej istnieje przykuwający uwagę zapis: zajęcia techniczne można skojarzyć z programem preorientacji zawodowej – rodzą się jedynie pytania, kto, w jaki sposób oraz w jakim zakresie dokona owego „skojarzenia”.

W związku z tym, że znaczenie zainteresowań szczególnie w okresie szkolnym jest bardzo istotne zarówno z punktu widzenia rozwoju dziecka w sensie ogólnym, jak i w okresie późniejszym – w sensie zawodowym, ważne jest kształtowanie ich w procesie edukacji. Konsekwencją takiego poglądu jest zwrócenie uwagi na rozwój zainteresowań dzieci i młodzieży w okresie szkolnym w niektórych dokumentach prawnych m.in. w podstawie programowej dla przedmiotu informatyka (wykorzystanie komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych do rozwijania zainteresowań)¹⁹, w rozporządzeniu w sprawie zasad działania poradni psychologiczno-pedagogicznej (pomoc rodzicom i nauczycielom w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych możliwości, predyspozycji i uzdolnień dzieci i młodzieży)²⁰, jak również w rozporządzeniu w sprawie planów nauczania w szkołach publicznych (wyznaczono godziny do dyspozycji dyrektora przeznaczone na zajęcia rozwijające zainteresowania)²¹.

W związku z tym, iż rodzaj posiadanych zainteresowań powinien stymulować dokonywane przez uczniów wybory edukacyjno-zawodowe, ważne jest, aby na poszczególnych etapach włączyć działania orientacyjne i poradnicze.

Zgodnie z założeniami poradnictwa zawodowego, dokonanie przez młodego człowieka wyboru drogi edukacyjno-zawodowej powinno stanowić konsekwencję wcześniej zdiagnozowanych zdolności i zainteresowań. To właśnie predyspozycje w połączeniu ze stanem zdrowia oraz wynikami nauczania powinny odgrywać kluczową rolę w procesie decyzyjnym na etapie szkoły gimnazjalnej.

Kluczową instytucją edukacyjną odpowiedzialną m.in. za realizację zadań z zakresu orientacji i poradnictwa zawodowego, jak również za wsparcie w tym zakresie pracowników szkół gimnazjalnych jest poradnia psychologiczno-pedagogiczna, w przypadku której organem prowadzącym jest samorząd powiatowy²². W rozporządzeniu z 2002 roku w sprawie zasad działania poradni zwracano uwagę, iż poradnie specjalistyczne powinny m.in. udzielać uczniom pomocy

¹⁹ Rozporządzenie z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, załącznik nr 4, op. cit.

²⁰ Rozporządzenie z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. Nr 228, poz. 1488), <http://bip.men.gov.pl/images/stories/TOMEK/1488.pdf> (27.12.2010).

²¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 marca 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 54, poz. 442), http://bip.men.gov.pl/men_bip/akty_prawne/rozporzadzenie_20090323.pdf (28.01.2011).

²² G. Sołtyśńska, *Znaczenie poradnictwa edukacyjno-zawodowego dla środowiska szkolnego*, „Nowa Edukacja Zawodowa” 2004, nr 1, s. 22.

w dokonywaniu wyboru kierunku kształcenia, zawodu i planowaniu kariery zawodowej²³. Zarówno rozporządzenie odnoszące się do zasad działania poradni, jak również dotyczące ramowego statutu publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym poradni specjalistycznych, wprowadziły jednolite (w szkole i w poradni) zadania pedagoga, psychologa i doradcy zawodowego w zakresie orientacji i poradnictwa zawodowego. Poradnie, świadcząc pomoc psychologiczno-pedagogiczną, jak również doradczą, zobowiązane zostały do realizacji swoich zadań na rzecz zarówno uczniów, rodziców, jak i nauczycieli, wykorzystując do tego celu diagnozę, konsultację, psychoedukację, doradztwo, działalność profilaktyczną i informacyjną²⁴.

W listopadzie 2010 roku zatwierdzono nowe rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym specjalistycznych²⁵ i rozporządzenie dotyczące statutu publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej²⁶.

W myśl aktualnych przepisów kwestią związaną z orientacją i poradnictwem zawodowym w poradniach zajmują się doradcy zawodowi, którzy, jak wynika z zadań poradni, udzielają pomocy dzieciom i młodzieży w wyborze kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniu kształcenia i kariery zawodowej, jak również wspierają nauczycieli szkół i placówek w planowaniu i realizacji zadań z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego²⁷.

Z rozporządzenia wynika, iż poradnie, realizując poszczególne zadania powinny współpracować z innymi poradniami, szkołami, placówkami, organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami świadczącymi poradnictwo i pomoc dzieciom i młodzieży oraz rodzicom i nauczycielom²⁸. W związku z tym, iż pracownicy poradni realizują powierzone im zadania zarówno na terenie poradni, jak

²³ Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. z 2003 r. Nr 5, poz. 46), http://bip.men.gov.pl/index.php?option=can_wrapper&view=wrapper&Itemid=50 (28.01.2011).

²⁴ E. Podoska-Filipowicz, *Zarys zawodoznawstwa, orientacji i poradnictwa zawodowego*, Częstochowa 2008, s. 124.

²⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. Nr 228, poz. 1488), <http://bip.men.gov.pl/images/stories/TOMEK/1488.pdf> (27.12.2010).

²⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowego statutu publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej (Dz. U. Nr 228, poz. 1492), <http://bip.men.gov.pl/images/stories/TOMEK/1492.pdf> (27.12.2010).

²⁷ Rozporządzenie z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, op. cit.

²⁸ Ibidem.

i poza nią np. na terenie szkół, placówek, statut powinien uwzględniać zakres tychże zadań²⁹.

Zgodnie z ustawą o systemie oświaty (art. 2) to właśnie do zadań poradni psychologiczno-pedagogicznej należy udzielanie pomocy m.in. uczniom w wyborze kierunku kształcenia i zawodu³⁰. Skuteczność podejmowanych przez doradców w tym zakresie działań uzależniona jest w dużej mierze od spełnienia podstawowych warunków dotyczących organizacji pracy pracowników poradni m.in. wyposażenie poradni w urządzenia techniczne oraz odpowiednie materiały informacyjne; prawne uregulowanie systemowej wymiany informacji z urzędami pracy, kuratorami, szkołami, zakładami pracy itd.; stałe doskonalenie warsztatu pracy doradcy zawodowego³¹.

Reasumując można stwierdzić, iż pracownicy szkół gimnazjalnych (pomimo wskazań w dokumentach prawnych) nie zawsze mają zapewnione odpowiednie warunki umożliwiające sprawną realizację zadań poradniczych. Kluczowym utrudnieniem jest brak odrębnego przedmiotu, na którym treści o tematyce zawodoznawczej mogłyby być systematycznie realizowane, jak również zbyt mała liczba zatrudnionych w gimnazjach doradców zawodowych (bądź też ograniczony czas ich pracy). Należy również pamiętać, że o skuteczności działań w zakresie poradnictwa zawodowego decyduje nie tylko działalność własna szkoły, ale również stała współpraca zarówno z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, jak też z pozostałymi edukacyjnymi i pozaedukacyjnymi instytucjami środowiska lokalnego, zajmującymi się bezpośrednio bądź pośrednio poradnictwem zawodowym.

Streszczenie

Rola poradnictwa zawodowego na etapie szkoły gimnazjalnej jest niezwykle istotna, zwłaszcza w obliczu zmienności i konkurencyjności współczesnego rynku edukacyjno-zawodowego. Rodzące się na tej płaszczyźnie trudności decyzyjne powodują konieczność zorganizowania właściwego wsparcia szczególnie dla młodzieży gimnazjalnej. Artykuł stanowi analizę porównawczą wybranych dokumentów prawnych (aktualnych i wcześniej obowiązujących – do 31 stycznia 2011 roku), na podstawie których realizowane powinny być zadania związane z poradnictwem zawodowym przez pracowników szkoły gimnazjalnej. Przegląd kluczowych w tym zakresie regulacji wskazuje na pominięcie najistotniejszej obecnie kwestii, a mianowicie konieczności wprowadzenia odrębnego przedmiotu

²⁹ Rozporządzenie z dnia 17 listopada 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowego statutu publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej, op. cit.

³⁰ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, op. cit.

³¹ D. Michalska, *Rola doradców zawodowych w reformowanym systemie edukacji*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2002, nr 10, s. 46.

nauczania, przeznaczonego na realizację treści z poradnictwa zawodowego. Powszechnie występujące tendencje w zakresie zadań poradniczych ukazują niespójność pomiędzy wytycznymi a możliwościami szkół gimnazjalnych.

Vocational guidance at the level of grammar school in the light of selected legal regulations (comparative analysis)

Summary

The role of occupational counselling at the level of grammar school is crucial, especially in the face of the changeability and competitiveness of the present-day educational and occupational market. The consequential decision-making difficulties result in a need to provide appropriate assistance, particularly for grammar school students. This article represents a comparative analysis of selected legal documents (both the current ones and those which were binding previously – until 31 January 2011), based on which tasks should be managed by grammar school employees concerning occupational counselling. A review of key regulation in this respect indicates that the most important issue today is being neglected, that is the need to introduce a separate school subject aimed to deal with occupational counselling contents. The prevailing trends concerning counselling activities, as executed, show inconsistency between the guidelines and the potential of grammar schools.